

Inauguració del curs acadèmic 2017-2018 del sistema universitari català

Sala teatre, CCCB

El professor Manuel Castells ens ha recordat, en la seva intervenció, com la institució universitària ha anat evolucionant al llarg dels segles, fins a l'acceleració recent fruit de la revolució tecnològica.

Si prenem només el darrer mig segle, veurem com hem passat de formar les elits a tenir sota la nostra responsabilitat el formar àmplies capes de la població, així com també els professionals que han entès que la formació avui s'ha estès ja al llarg de tota la vida.

Parafrasejant aquells tradicionals jocs de taula, podem dir que avui la universitat va dels 18 al 99 anys.

A les noves exigències formatives, s'ha sumat l'impacte de la tecnologia sobre la docència. Com la resta d'activitats humanes, de les comunicacions a l'economia passant pel lleure o les relacions socials, les ja no tan noves tecnologies han capgirat la docència.

D'una banda, perquè ens han dotat de recursos per a personalitzar-la i millorar-la fins a nivells impensables. De l'altra, perquè ens han permès un canvi de paradigma on podem passar del passiu 'ensenyar' a l'actiu 'aprendre' o, encara millor, a l'encara més actiu 'aprendre a aprendre'.

Els primers a adonar-se d'aquesta transformació han estat els mateixos estudiants. De fet, el poder de l'estudiant és –i serà– creixent, amb una veu decisiva sobre la definició i la configuració dels seus estudis i de la seva carrera formativa. El canvi ja és aquí i ens cal estar preparats.

Però aquesta posada a punt no pot fer-se sense un professorat preparat, renovat, reconegut i motivat. I aquí, ara mateix, no estem fent els deures com caldria. Rectificar aquesta situació passa –com sempre– per disposar dels recursos necessaris que evitin per una banda convertir els docents en un nou precariat i per l'altra captar, atreure i incorporar talent jove. Però **no només és una qüestió de diners**.

Com recordava Enric Argullol ara fa més de vint anys, en el seu darrer discurs com a rector de la Pompeu Fabra, l'actual organització del professorat **«és hereva d'una tradició excessivament encarcerada»** i necessitem **«poder oferir o obrir noves vies»**. La selecció i unes bones condicions laborals són clau per al futur del nostre sistema universitari¹.

L'ampliació del que podríem anomenar l'espectre de la demanda estudiantil també ha anat lligada a una transformació del nostre paper com a institucions d'ensenyament superior.

«Avui el coneixement ja no està restringit a aularis, laboratoris i biblioteques –siguin virtuals o físics–, sinó que també és rastrejable a empreses, hospitals, museus, institucions públiques i centres de tota mena. El coneixement és transversal a tota la societat i no està només reclòs a la universitat com si aquesta fos un monestir medieval.»

Com també apuntava el professor Castells, sense deixar de ser generadors de coneixement, hi hem sumat el paper de node. Un node que facilita l'intercanvi i la difusió, atès que en un món complex com el nostre, el coneixement interacciona necessàriament de manera complexa. Adaptar-nos a aquesta complexitat és un repte que assumim, que encarem amb ganes.

Amb les mateixes ganes encarem la crida de l'ONU i els seus disset objectius de desenvolupament sostenible per a transformar el nostre món l'any 2030. Una agenda internacional que ha entès el paper clau de la universitat incorporant per primera vegada la necessitat d'educació superior equitativa i inclusiva i de recerca per a abordar els reptes globals des d'una perspectiva local. Perquè, a parer meu,

«la universitat ha de veure qualsevol revolució tecnològica i científica, qualsevol repte social i humà, com una oportunitat per a dur a terme la seva funció social mitjançant la docència, la recerca i la transferència de coneixement.»

¹ Enric Argullol, [*Inauguració del curs acadèmic 2000-2001*](#), UPF, Barcelona.

De res ens serveix un sistema universitari excel·lent i erudit, si viu entotsolat en ell mateix.

«Perquè... sense impacte social, sense transcendència més enllà del campus, ¿servim a la societat, a qui realment ens devem?»

D'aquí la necessitat de disposar d'un sistema universitari obert, compromès amb la docència, la recerca i la transferència de coneixement que cerquen l'impacte social, i amb les antenes preparades per a adaptar-se als canvis en les necessitats de formació i en la naturalesa del treball.

No és un parlar per parlar. En un llibre recent titulat ***The Wealth of Humans***, amb un subtítol ben aclaridor: ***Work and Its Absence in the Twenty-first Century***, l'autor, Ryan Avent, ens diu: ***«Encara no hem vist res sobre com ha de canviar el món, serà com la Revolució Industrial²»***.

Si em permeten, jo m'atreveria a anar una mica més lluny que aquest economista col·laborador de The Economist: la propera revolució, que molts anomenen com la quarta o com la dels robots, no serà més que un primer pas cap a la construcció de la societat informacional que el professor Castells proposa en la seva trilogia ***The Information Age***, publicada el 1996.

Permeteu-me tornar a l'inquietant i aparentment contradictori protagonisme del finançament, malgrat que com ja he dit anteriorment, **no tot són diners!**

Aquests darrers anys, coincidint amb la crisi econòmica, hem viscut el que anomeno **'la paradoxa del sistema universitari català'**.

Paradoxa consistent en el fet que en l'època en què menys s'ha pogut invertir, millors han estat els resultats en els rànquings internacionals.

Que no em mal interpreti el secretari d'Universitats i Recerca, no estic demanant experimentar amb majors reduccions pressupostàries, ans al contrari...

És evident que aquesta paradoxa té una validesa temporal i s'explica per la inèrcia de la bona feina feta abans i durant la crisi econòmica, i per l'impacte d'aquesta crisi en altres sistemes universitaris, menys acostumats a l'escassetat que el nostre.

² Ryan Avent, *The Wealth of Humans: Work and Its Absence in the Twenty-first Century*, Penguin, 2016. Versió en castellà: *La riqueza de los humanos. El trabajo en el siglo XXI*, Ariel, Barcelona, 2017,

Tanmateix el finançament és condició necessària però no és condició suficient per a figurar entre les millors universitats del món.

Per tant, permeteu-me recuperar el fil del '**no tot són diners!**' i deixeu-me assenyalar que, és precisament aquí on les nostres universitats han fet una gran feina, abans i durant la crisi econòmica. Tanmateix, encara ho podrien fer millor si se les dota de les eines adients. Això vol dir que

«un sistema universitari que vulgui complir la seva missió social, necessita, a banda de diners, dotar-se d'un entorn favorable.»

Dins d'aquest entorn hi inclouria, no només una governança més flexible, en la línia abans defensada pel president Pere Vallès, sinó també un canemàs jurídic propici que afavoreixi la seva autonomia, atès que **l'excés d'encotillament actual resulta contraproductiu**.

Evidentment, aquí el nostre marge és escàs, ja que no ens pertoca a nosaltres elaborar la legislació, però sí que podem fer arribar la nostra opinió. De fet, amb el marc jurídic hi hauràs de conviure, t'agradi o no. Això sí, si ens demanen l'opinió, la donarem amb la confiança que ens escoltin. Almenys, amb l'esperança que el govern i el parlament de torn la tinguin en compte o fins i tot ens facin cas. Perquè, si ens demanessin l'opinió, el titular seria clar: menys regulació. O, dit d'una altra manera: **«dona'm eines i després passem comptes»**.

«Cada universitat té les seves particularitats, però com a sistema universitari català en el seu conjunt hem d'aspirar a obrir-nos i a flexibilitzar-nos.»

Desconec què ocorrerà en el futur immediat, però m'agradaria creure que si sorgeix una possibilitat de canviar les coses, les canviarem per fer-les millor.

Segons una d'aquelles famoses frases atribuïdes a Einstein **«Una bogeria és fer el mateix una vegada i una altra, i esperar resultats diferents. Si busques resultats diferents, no facis sempre el mateix»**.

D'aquí la importància, abans de prendre cap decisió, de seguir el consell d'un altre dels grans rectors catalans, l'històric Josep Maria Bricall:

«El primer és entendre la lògica de les coses i el segon pas és saber què pots i què no pots canviar d'aquesta lògica³».

I la lògica, i vaig recapitulant, penso que ens marca un camí.

Un camí que passa per un sistema universitari preparat per a **educar i formar al llarg de la vida** un grup cada cop més divers de població; passa per posar l'**estudiant en el centre de l'aprenentatge** gràcies a les oportunitats ofertes per la tecnologia i un **professorat preparat i motivat**; passa per un **marc jurídic** basat en la **confiança** i la rendició de comptes amb **fórmules flexibles de governança**; i passa per entendre l'**educació** i la **recerca** com els grans elements a **transferir** a la **societat**, com a eines d'impacte i influència social, tot convertint els nostres **centres** en **nodes** capaços de **generar, connectar, difondre i compartir el coneixement**.

Quan al llarg de les properes setmanes es posin en marxa els diferents cursos, les assignatures, els projectes de recerca i els grups de treball, el dia a dia ens segrestarà la major part de les nostres forces.

Però tan indispensable és aquesta tasca quotidiana com treballar tots plegats, com a individus i com a sistema, per garantir el futur de la universitat catalana. El futur de tota la societat catalana.

Moltes gràcies.

Josep A. Planell

³ Declaracions de Josep Maria Bricall, extretes de "La UB recuerda al rector Josep Maria Bricall", [La Vanguardia](#), Barcelona, 24 de febrer de 2016,